

NyS

Titel:	Normering eller normer? Sprogpolitik og sprogvvalg i en dansk virksomhed med engelsk som koncernsprog
Forfatter:	Dorte Lønsmann
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier 44. Sproglig normering,</i> 2013, s. 56-80
Udgivet af:	NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Normering eller normer?

SPROGPOLITIK OG SPROGVALG I EN DANSK VIRKSOMHED MED ENGELSK SOM KONCERNSPROG

DORTE LØNSMANN

Et område, hvor sproglig normering spiller en større og større rolle, er i danske virksomheder. Mange organisationer og virksomheder har sprogpolitikker, som angiver hvorledes medarbejderne skal kommunikere med hinanden og især med omverdenen. Disse sprogpolitikker er ofte orienteret mod den skriftlige kommunikation (Kjærgaard 2010, 2011). I denne artikel rettes blikket mod et andet område af sproglig normering, nemlig sprogvalg i en virksomhed med engelsk som koncernsprog.

Brugen af engelsk som koncernsprog i større danske virksomheder er blevet kædet sammen med en frygt for domænetab for dansk inden for erhvervslivet. Den underliggende antagelse her er, at brugen af engelsk i disse virksomheder sker på bekostning af dansk (se fx Dansk Sprognævn 2003). Artiklen tager udgangspunkt i denne bekymring og søger at besvare spørgsmålet: 'Hvilke normer er der for brugen af dansk og engelsk på en international arbejdsplads i Danmark?' Hvis man forudsætter en forbindelse mellem normer for sprogbrug og den sproglige praksis, vil en analyse af normer for sprogvalg på en international arbejdsplads i Danmark være et relevant bidrag til diskussionen om domænetab. Således trækkes der i artiklen linjer fra de konkrete forskningsresultater til diskussionen om indflydelsen fra engelsk i Danmark, specielt i form af frygt for domænetab for dansk. Resultaterne, der diskuteres her, er baseret på min ph.d.-afhandling, der undersøger sprogvalg og sprogideologier i en dansk virksomhed med engelsk som koncernsprog fra en kommunikationsetnografisk vinkel (Lønsmann 2011). Afhandlingen undersøger i hvilke situationer, danskere bruger engelsk på arbejde, med det formål at besvare spørgsmålet: 'Udgør brugen af engelsk som koncernsprog et domænetab for dansk?' I ar-

tiklen fokuseres på en del af den større undersøgelse, nemlig den etnografiske analyse af normer for sprogvalg.

I næste afsnit fremlægges den teoretiske baggrund for en analyse af sproglige normer, mens det efterfølgende afsnit omhandler Bells (1984, 2001) teori om *style as audience design*, som inddrages i analysen. Dernæst præsenteres den debat om domænetab, der har været i Danmark, inden blikket vendes mod den aktuelle case i et afsnit om metoder og data. Et kort afsnit om sproglig normering i virksomheden danner baggrund for analysen af normer for sprogvalg og den efterfølgende diskussion om sammenhængen mellem indførelsen af engelsk som concernsprog og domænetab.

NORMER OG NORMERING

Da jeg i artiklen undersøger normer for sprogbrug, er det nødvendigt at begynde med at definere, hvad jeg mener med normer. Inden for sociolingvistikken tager Blommaert udgangspunkt i Silversteins 'orders of indexicality' (Silverstein 2003), som Blommaert beskriver som "stratified patterns of social meanings often called 'norms' or 'rules', to which people orient when communicating" (Blommaert 2005: 253). Andetsteds taler Blommaert om normer som "a social convention that comes down on language structure and use" (2006: 520). En norm kan altså forstås som en social konvention, en slags uskreven regel for – i dette tilfælde – sprogbrug, som sprogbrugerne orienterer sig mod. Inden for kommunikationsetnografien spiller normer, eller regler for sprogbrug (Hymes 1972: 54), også en vigtig rolle, idet medlemmer af et sprogsamfund (*speech community*) deler dels sprog og dels regler for sprogbrug. Med det skift i fokus fra sprogsamfund til praksisfællesskaber, som er blevet relevant inden for kommunikationsetnografien i de senere år, er det også relevant at se på, hvordan normer defineres her. Wenger (1998) inkluderer gensidig ansvarlighed (*relations of mutual accountability*) som et vigtigt aspekt af et praksisfællesskab. Denne gensidige ansvarlighed, dvs. normer, som medlemmerne af et praksisfællesskab deler, indbefatter:

what matters and what does not, what is important and why it is important, what to do and not to do, what to pay attention to and what to ignore, what to talk about and what to leave unsaid, what to justify and what to take for granted, what to display and what to withhold, when actions and artifacts are good enough and when they need improvement or refinement.

(Wenger 1998: 81)

I et praksisfællesskab vil nogle af disse blive til regler eller politikker, mens andre ikke gør og således forbliver uskrevne regler.

I det følgende anvender jeg Blommaerts definition af normer som sociale konventioner og Wengers beskrivelse af *relations of mutual accountability* som udgangspunkt for en definition af normer. Jeg ser derfor ikke normer som noget statisk og endeligt fastlagt, men snarere som relativt stabile sociale konventioner, der udvikles gennem interaktion. Sproglige normer defineres som sociale konventioner for sprogbrug. At normer er sociale, vil sige, at de er fælles for medlemmer af fx et praksisfællesskab. At de er konventioner, vil sige, at de har en evaluerende dimension. En norm er en slags uformel retningslinje, og et brud på normen vil udløse sociale sanktioner. I modsætning til forventninger, der kan beskrives som individuelle, er normer fælles og evaluerende. Hvis en forventning ikke holder stik, bliver man måske skuffet, men det har ingen sociale konsekvenser. Hvis en norm brydes, kan der være sociale konsekvenser, fx i form af latter eller påpegning af normbruddet.

Normer adskiller sig også fra praksis. Ofte vil de to være sammenfaldende, således at man kan se en norm udtrykt i den sproglige praksis. Men ikke al sproglig praksis følger normerne. Normer kan brydes, og det er netop, når der sker et brud på normen, at den bliver tydelig. Således er en måde at undersøge normer på at se efter brud på normer og deltagernes reaktion på sådanne normbrud. Som Hymes skriver i relation til kommunikativ kompetence: "existence of a pattern is often shown by response to its breaking" (2010(1963): 577). Også inden for etnometodologien forholder man sig til normer, som defineres som 'schemes of interpretation' (Garfinkel 1967: 120). Normer anskues her som baggrundsantagelser, som kun bliver synlige, når de bliver brudt: "by observing members' own reaction to their activities while they are

accomplishing them, one can tell the norm as it has been told by members themselves” (Gafaranga og Torras 2001: 198). Med udgangspunkt i denne forståelse af betydningen af normbrud vil jeg i analysen se specifikt på de steder, hvor normer gennem brud bliver tydeliggjort.

SPROGVALG TILPASSET TIL MODTAGEREN

I teorien om *style as audience design* ser Bell (1984, 2001) sprogvalg som afhængige af modtageren eller, som han formulerer det: designet til publikum. Bell trækker på teorien om kommunikationsakkommodation (Giles og Coupland 1991), men tilføjer betydelige teoretiske distinktioner. Bell inddeler publikum i fire kategorier: *addressees* (modtagere, som man ved, er til stede, som er anerkendt som deltagere, og som bliver tiltalt direkte), *auditors* (som man ved er til stede, og som er anerkendt som deltagere), *overhearers* (som man ved er til stede, men som ikke er anerkendt som deltagere) og *eavesdroppers* (som man hverken ved besked om, anerkender eller tiltaler). Teorien er, at afsenderen tilpasser sit stilvalg, herunder sprogvalg, primært til den direkte modtager, og i mindre grad til *auditors* og *overhearers*. Bell tilføjer dog, at når valget er mellem forskellige sprog og ikke bare forskellige stilarter, så spiller *auditors* og *overhearers* en større rolle:

The sharper the linguistic differences between codes, the larger the issue of intelligibility looms, the stronger are the pressures to accommodate to the audience, and hence the greater the influence of peripheral members on the speaker.

(Bell 1984: 176)

Teorien om publikumsdesign er interessant i forhold til normer om sprogvalg, fordi modtageren spiller en vigtig rolle i de normer omkring valg af engelsk henholdsvis dansk, jeg finder hos informanterne i undersøgelsen.

FRYGTEN FOR DOMÆNETAB

I løbet af anden halvdel af det tyvende århundrede fik engelsk gradvist større og større indflydelse i det sproglige landskab i Danmark. Hvor tysk og fransk førhen var de dominerende fremmedsprog, fik engelsk efter anden verdenskrig i stigende grad status som det foretrukne

sprog til international kommunikation. I de sidste årtier af det tyvende århundrede skete endnu en udvikling. Engelsk begyndte at blive brugt i danskernes hverdag i Danmark, fx i ungdomssproget, i reklamer, i undervisning på højere læreanstalter og i erhvervslivet. Denne brug af engelsk på områder, der traditionelt havde været forbeholdt dansk, gav anledning til løftede øjenbryn både hos lægmand, politiker og forsker (se fx Davidsen-Nielsen, Hansen og Jarvad 1999, Jarvad 2001).

Specifikt er brugen af engelsk som concernsprog i et antal større danske virksomheder¹ ofte blevet kædet sammen med en frygt for domænetab for dansk inden for erhvervslivet. I både sprogpoltiske dokumenter og debatindlæg antages det, at brugen af engelsk som concernsprog betyder, at dansk ikke længere bruges. Fx skriver Dansk Sprognævn i et forslag til retningslinjer for en dansk sprogpolitik: ”hvad erhvervslivet angår, er det et større problem at dansk fravælges til fordel for engelsk (fx i reklamer, stillingsopslag, på hjemmesider og som concernsprog)” (Dansk Sprognævn 2003). Også i *Sprog på spil*, et udkast fra 2003 til en dansk sprogpolitik, bliver denne antagelse tydelig, når det fremføres, at ”[d]en sprogpoltiske hovedudfordring er imidlertid, at erhvervslivet i stigende grad fravælger dansk og går over til at bruge engelsk i stedet” (Kulturministeriet 2003: 51). Igen fremstilles det som om, at når virksomheder bruger engelsk, er det på bekostning af dansk. Selvom en rapport fra Kulturministeriet (2008: 63) konkluderer, at dansk ikke er truet i erhvervslivet, men at dansk og engelsk trives som parallelle sprog, er emnet ikke lagt til hvile. I 2009 udtalte Sabine Kirchmeier-Andersen, direktør for Dansk Sprognævn:

Dansk vil langsomt blive afviklet på universiteterne og arbejdspladserne. I dag har hver fjerde virksomhed organiseret i Dansk Industri (DI) engelsk som concernsprog. Når de rekrutterer kandidater, der er uddannet på engelsk, skaber det en selvforstærkende bevægelse mod endnu mere engelsk.

(Ejsing 2009: 14)

Alle de ovennævnte citater kæder brugen af engelsk som concernsprog sammen med domænetab for dansk, enten direkte eller indirekte. Spørgsmålet er dog, hvorvidt der reelt er en sammenhæng mellem de to, altså om engelsk faktisk bruges *i stedet for* dansk i virksomhederne.

Man kan endvidere spørge, om begrebet domænetab er den bedste måde at forstå indflydelsen fra engelsk på.

Jarvad (2001) undersøger det danske sprogs status på forskellige samfundsområder med særligt henblik på domænetab. Hun finder, at der er tale om domænetab til engelsk inden for EU og naturvidenskabelig forskning. Jarvad medgiver dog selv, at domænetab er et noget vagt begreb (2001: 26), og både Haberland (2005) og Preisler (2005) problematiserer brugen af domænetabsbegrebet til at analysere den aktuelle situation i Danmark. I et empirisk studie af sprogvalg blandt naturvidenskabelige forskere konkluderer Madsen (2009), at domænebegrebet som helhed ikke er anvendeligt til en analyse af forskernes sprogvalg. Definitionen på et domæne, som det har været brugt i den danske debat, er nemlig et samfundsområde, der korrelerer med et bestemt sprog. Madsens undersøgelse viser, at forskerne bruger både dansk og engelsk afhængig af, hvem modtageren er. Hun konkluderer således, at man ikke kan tale om forskning som et domæne, for undersøgelsen viser, at dansk og engelsk er funktionelt distribueret inden for de naturvidenskabelige forskeres arbejdsliv. Engelsk bruges i publikationer i udenlandske tidsskrifter og til kommunikation med ikke-dansktalende kolleger. Dansk bruges i formidling til lægfolk og med dansktalende kolleger.

Når man taler om indflydelsen fra engelsk med termer som 'fravælg' og 'domænetab', er der et underliggende syn på forholdet mellem dansk og engelsk som værende i konkurrence. Som Madsens undersøgelse indikerer, er det ikke nødvendigvis den mest frugtbare måde at anskue problematikken på. Et alternativ er at se forholdet mellem dansk og engelsk i Danmark som et parallelt forhold, ofte betegnet 'parallelsproglighed'. Dette begreb opstod som et svar på netop frygten for domænetab. Løsningen på den stigende indflydelse fra engelsk skulle ikke være at vælge dansk frem for engelsk, men at de to sprog skulle eksistere side om side (Davidsen-Nielsen 2008). Parallelsproglighed defineres af Harder (2008) som "balanceret domænespecifik to-sprogethed", altså en situation hvor to sprog bruges side om side, uden at det ene er underordnet det andet. Der er imidlertid mindst to problemer med begrebet parallelsproglighed. For det første udvisker ordet "parallel" de forskelle, der er mellem den status dansk henholdsvis en-

gelsk har i Danmark. Dansk og engelsk er ikke ligestillede i Danmark, heller ikke inden for specifikke domæner. Fx er danskere typisk bedre til dansk, end de er til engelsk. Ved at fremstille det som om sprogene er ligestillede, negligeres vigtigheden af sproglige kompetencer som en faktor i sprogvalg og sprogbrug. For det andet beskriver 'parallelsproglighed' kun den sproglige praksis på et meget generelt niveau. Det kan altså ikke hjælpe os til at forstå forholdet mellem de to sprog i specifikke interaktioner. Som sådan er parallelsproglighed mere et sprogpolitisk mål end en beskrivelse af den sproglige praksis i Danmark.

Tilbage står spørgsmålet om, hvordan forholdet mellem engelsk og dansk i Danmark bedst kan forstås. Er dansk og engelsk reelt i konkurrence? Og hvis ikke, hvordan kan forholdet mellem dem bedst begrebsliggøres? Med udgangspunkt i min analyse af normer for sprogvalg i en dansk virksomhed med engelsk som concernsprog vil jeg i slutningen af denne artikel forsøge at besvare dette spørgsmål. Før vi kommer så langt, vil jeg i de følgende afsnit redegøre for mine metodevalg og data. Derefter fokuseres der i analysen på deltagernes normer for sprogvalg. Først vil jeg imidlertid vende blikket mod den konkrete virksomhed, hvor jeg har indsamlet mine data.

METODER OG DATA

Den undersøgelse, som resultaterne i denne artikel er baseret på, har karakter af et case-studie af en virksomhed, nærmere bestemt medicinalvirksomheden Lundbeck. Lundbeck er i dag en verdensomspændende organisation med datterselskaber i 58 lande og mere end 5000 medarbejdere over hele verden. Jeg udførte mit feltarbejde i virksomhedens hovedkvarter i Valby, København. Af de 1700 medarbejdere her arbejder den største gruppe med forskning og udvikling, mens en anden stor gruppe er produktionsmedarbejdere. Hovedkvarteret i Valby omfatter desuden marketing, indkøb, service, IT og HR. De mange forskellige afdelinger i virksomheden betyder, at medarbejderne har vidt forskellig uddannelsesmæssig baggrund og mange forskellige jobtyper. De har endvidere meget forskelligartet sproglig og kulturel baggrund. Blandt medarbejderne finder man både internationale forskere med gode engelskkundskaber, men begrænsede danskkundskaber,

danske marketingfolk, der behersker engelsk på et højt niveau, og servicemedarbejdere, der kan dansk, men intet engelsk. Der er en tendens til udelukkende at fokusere på ledelsesniveauet i studier af sprogpolitik og sprogbrug på flersprogede arbejdspladser, fx ved kun at interviewe ledere (Marschan-Piekkari et al. 1999a, 1999b, Welch et al. 2005). I modsætning hertil var målet for denne undersøgelse at inkludere en bred vifte af informanter både med hensyn til sproglige kompetencer og uddannelsesniveau².

Jeg har benyttet etnografiske metoder til dataindsamling og data-behandling. Etnografisk forskning er hypotesegenerende snarere end hypotesetestende forskning. Det vil sige, at man ikke på forhånd opstiller hypoteser, men løbende arbejder med at udvikle dem. Etnografi er endvidere kendetegnet ved et fokus på informanternes viden og deres perspektiv, herunder brug af informanternes egne kategorier og termer i analysen. Forskeren ankommer til felten uden (eller med meget begrænset) viden om kulturen og konstruerer gennem sit feltarbejde viden om den kultur eller den situation, der undersøges, med det formål at forstå kulturen som informanterne gør (Blommaert og Jie 2010, Spradley 1980).

Mit feltarbejde i Lundbeck strakte sig over fem måneder i 2006-2007. I løbet af denne periode udførte jeg deltagende observationer i seks afdelinger (en forskningsafdeling, en marketingafdeling, IT-supportafdelingen, serviceafdelingen, kommunikationsafdelingen og arbejdsmiljøafdelingen). I praksis spænder deltagerobservation over et bredt spektrum fra meget observation med næsten ingen deltagelse til en høj grad af deltagelse og dermed mindre fokus på observation (Czarniawska 2012: 132, Spradley 1980: 58-62). Czarniawska (2012) bruger betegnelsen 'shadowing' om den første type, hvor man følger folk rundt, mens de udfører deres arbejde. Som nævnt var mit mål at dække så mange forskellige typer medarbejdere som muligt, og mine observationer bragte mig vidt omkring og spændte fra perioder med en høj grad af deltagelse til perioder med en høj grad af observation. Jeg var med til at fodre rotterne i laboratoriet, sad med til møder i marketingafdelingen, observerede supportmedarbejderne løse kollegernes IT-problemer og fulgte rengøringspersonalet på deres daglige runde. Mens jeg udførte deltagerobservationerne, havde jeg hele tiden en felt-

dagbog på mig, som jeg brugte til at nedskrive noter om sprogbrug og virksomhedskultur og til at nedfælde analyseideer. Efter hver arbejdsdag renskrev jeg mine noter og tilføjede yderligere observationer, noter og ideer.

Sideløbende med deltagerobservationerne gennemførte jeg i alt 25 semistrukturerede etnografiske interviews i de seks afdelinger. Etnografiske interviews bruges til at få indblik i en kultur, i dette tilfælde Lundbecks kultur. Informanter ses som eksperter i deres kultur, og intervieweren prøver at få indblik i kulturen gennem forskellige typer af spørgsmål, inklusive beskrivende, strukturelle og kontrastive spørgsmål (Spradley 1979). Jeg havde forberedt en interviewguide med spørgsmål om informanternes arbejdsdag og sprogbrug, som dog ikke blev fulgt minutiøst. I stedet var målet, at det enkelte interview skulle være så fleksibelt, at jeg kunne følge den retning, informanten ønskede at gå. Denne interviewmetode er godt i tråd med etnografiens epistemologiske standpunkt, der som nævnt ovenfor tager udgangspunkt i, at forskeren ikke ved noget om kulturen, men at informanten er eksperthen, samt med ideen om etnografi som hypotesegenerende snarere end hypotesetestende metode (Spradley 1980).

Alt i alt fik jeg gennem observationer og etnografiske interviews et indgående indblik i de sociale og sproglige praksisser i virksomheden. I den næste fase af feltarbejdet lavede seks informanter selvoptagelser af deres daglige interaktion. Disse optagelser danner grundlag for en analyse af sprogvalg i praksis. I feltarbejdets sidste fase foretog jeg fem fokusgruppeinterviews, denne gang med fokus på de baggrundsantagelser om sprog og sprogbrug, i form af sprogideologier, som medarbejderne konstruerede, specifikt i forhold til dansk og engelsk. De forskellige datatyper blev brugt til tre analyser: en etnografisk analyse af temaer relateret til sprogvalg, herunder virksomhedskultur, sprogpolitik og normer for sprogvalg, et mikroanalytisk studie af sprogvalgssituationer samt et diskursanalytisk studie af sprogideologier (se Lønsmann 2011).

Resultaterne i denne artikel er fra den etnografiske analyse og trækker således primært på data fra deltagerobservation og etnografiske interviews. Disse data er analyseret ved hjælp af etnografisk analyse og *grounded theory* (Strauss og Corbin 1998). Centralt for begge ana-

lysemetoder står ideen om, at analytiske termer og kategorier kommer fra datamaterialet, og altså ikke fra forskeren. Jeg har i analysen i afhandlingen fulgt Spradleys (1979, 1980) fire trin for etnografisk analyse: domæneanalyse, taksonomianalyse, komponentanalyse og analyse af kulturelle temaer. De citater, der præsenteres i artiklen, er udvalgt som repræsentative eksempler på et langt større udvalg af eksempler i datamaterialet og er brugt til at illustrere analysens hovedpointer. Medmindre andet er nævnt, stammer citater fra de etnografiske interviews.

SPROGNORMERING ELLER EJ

Lundbeck præsenterede på forhånd sig selv som en virksomhed med engelsk som concernsprog, hvilket fx blev nævnt direkte i jobannoncer. Jeg gik ud fra, at der eksisterede et eller andet dokument, som klart gjorde rede for, hvad det betød. Efter fem måneders feltarbejde inklusive søgninger på hjemmeside og intranet og interviews med ansatte fra HR og kommunikation, fandt jeg ikke nogen former for nedskrevne retningslinjer eller politik angående sprogbrug, bortset fra en note i en af virksomhedens 'standard operating procedures' om at "The language for high level, administrative and general Steering Documents will be British English." Jeg måtte derfor konkludere, at Lundbeck ikke havde en eksplicit sprogpolitik, men at der herskede konsensus omkring brugen af engelsk som concernsprog.

Detaljer om, hvornår og hvordan engelsk var blevet introduceret som concernsprog, var der ingen af mine informanter, der kunne fortælle. Til gengæld fik jeg fortællinger, der sammenkædede introduktionen af engelsk med Lundbecks globale ekspansion i 1990'erne. Her fortæller Martin³ fra kommunikationsafdelingen sin version:

jeg tror det er omkring det tidspunkt i midt-halvfemserne eller sådan noget at man gik ud og sagde at nu går vi fra at være en skandinavisk virksomhed til på det tidspunkt at være en europæisk virksomhed og vi vil gerne være en international virksomhed og det vi i hvert fald tog af initiativer for at understøtte det det var at sige jamen på vores intranet der skal concernnyheder være på engelsk på det tidspunkt var de kun på dansk vores magasin skal også

udgives på engelsk hvor tidligere havde man kun et personaleblad for danske medarbejdere i Danmark vi lagde også op til at vores eksterne hjemmeside er på engelsk

Her taler Martin om indførelsen af engelsk som koncernsprog som et strategisk og symbolsk tiltag, som skulle understøtte Lundbecks strategi om at blive en international virksomhed. Dette strategiske element tydeliggøres også af en anden informant, som fortæller, at engelsk som koncernsprog blev indført dengang Lundbeck etablerede datterselskaber i udlandet, fordi ”vi skal have en fælles ting” (Bent, dansk arbejdsmiljømedarbejder).

Fraværet af en nedskrevet sprogpolitik åbner op for, at medarbejderne selv tolker på, hvad der menes med, at virksomheden har engelsk som koncernsprog. Og der er ingen af medarbejderne, der udtrykker tvivl om, hvad det betyder. Til gengæld er der stor variation i deres definitioner og forventninger. Af de etnografiske interviews og fokusgrupperne fremgår det, at mens nogle medarbejdere tolker det, som om alle møder og al skriftlig kommunikation skal foregå på engelsk, har andre medarbejdere en forventning om, at det kun er officiel skriftlig kommunikation, der skal være på engelsk. Andre medarbejdere forstår udelukkende engelsk som koncernsprog som det samme som engelsk som lingua franca, altså at engelsk er et kontaktsprog mellem medarbejdere med forskellige sproglige forudsætninger.

Når medarbejderne har så forskellige forventninger, betyder det, at den sproglige praksis umuligt kan leve op til alles forventninger: nogle vil blive skuffede og frustrerede over, at sprogbrugen ikke svarer til deres forventninger. Der er en udbredt forventning blandt nyansatte internationale medarbejdere til, at engelsk som koncernsprog betyder, at man kan klare sig med engelsk, i hvert fald så langt at engelsk bruges til alt arbejdsrelateret. Alle de internationale medarbejdere, jeg interviewede, beskrev dog en modsætning mellem de forventninger, de havde på forhånd (og som ofte var blevet bestyrket i rekrutteringsfasen), om at engelsk var udbredt i virksomheden, og den praksis de mødte, hvor dansk spillede en meget større rolle, end de troede. William, en international medarbejder i en marketingafdeling, fortæller:

externally Lundbeck gives the signal very strongly <that English is used> but actually internally with their computer systems a lot of it is in Danish so I'm excluded from a lot of information that is shared but I can't understand it and that was a little bit of a surprise because I had felt that a company sort of this progressive with English would have their internal information in English I do miss out a lot on information both in terms of social events or sort of the fun aspects of work as well as policy and even you know regular information about being an employee here yeah so that's interesting that was disappointing I guess that did fail to meet my expectations

Flere medarbejdere kommenterer i interviewene på deres oplevelse af, at praksis ikke svarer til deres forståelse af, hvad det vil sige at have engelsk som koncernsprog. Nogle taler om, at Lundbeck er i en overgangsfase, på vej mod større internationalisering også sprogligt, mens andre ligefrem stiller sig tvivlende over for, om engelsk overhovedet er koncernsproget. Hans fra marketingafdelingen fortæller, at der tales dansk i bestyrelsen, og at det får ham til at tvivle på, om der er blevet taget en beslutning om, at engelsk er koncernsproget. Ifølge Hans' opfattelse, kan engelsk ikke rigtig være koncernsprog, hvis det ikke bruges i topledelsen.

Lundbeck har altså ingen sprogpolitik, selvom de fleste er enige om, at engelsk er koncernsprog. Manglen på yderligere definition af, hvad det betyder, fører til, at medarbejderne har meget forskellige fortolkninger af, hvad det vil sige at have engelsk som koncernsprog. Men fraværet af en eksplicit politik betyder ikke, at der ikke er uskrevne regler – normer – for sprogvvalg på Lundbeck. I næste afsnit analyseres disse normer.

INGEN REGLER, MEN NORMER

Som en del af undersøgelsen af sprogbrug på Lundbeck, analyserede jeg normer for sprogbrug, herunder de sociale konventioner for sprogvvalg. Normer kan også beskrives som den kultur, der er omkring sprogbrug, og de spiller en vigtig rolle i at hjælpe medarbejderne med at navigere i de mange sproglige muligheder, der er til stede i en international virksomhed. Normer kan således også beskrives som uskrevne spilleregler. De normer, jeg præsenterer her, er dem, der beskæftiger sig med forholdet mellem engelsk og dansk, med fokus på sprogvvalg. Jeg forstår her sprogvvalg som en bred term, som inkluderer såvel kodeskift som valg af sprog for en interaktion eller i løbet af en interaktion.

Normer for kodeskift: må man blande engelsk med dansk?

En meget tydelig norm for brugen af engelsk og dansk hos Lundbeck er normen for kodeskift. Danske medarbejdere, der behersker engelsk, kodeskifter jævnligt til engelsk både mellem sætninger og inden i sætninger (*intersentential* og *intrasentential codeswitching*, Myers-Scotton 1993). Interessant nok har den samme gruppe af medarbejdere stærkt negative holdninger til kodeskift inden for sætningsgrænsen, og kan således siges at operere med en monolingval norm, der foreskriver, at sprogene ikke må blandes. I løbet af mine observationer og i interviews taler informanterne direkte om denne norm, men den bliver især tydelig i de interaktioner, hvor den bliver brudt. I et fokusgruppeinterview med fem danske administratoren og sekretærer starter en af deltagerne en snak om 'Danglish', dvs. en sproglig praksis, hvor man blander dansk og engelsk. Hun kalder det selv for "en syndig blanding", mens en anden deltager kommenterer:

- 1 STINE: vi bruger det også sådan lidt socialt hvis der
2 er nogen der ikke lige kan huske hvad ordet
3 hedder på engelsk så kommer der en engelsk
4 sætning og så lige to danske ord [og så]
5 LAURA: [mm]
6 STINE: underligt øh

Stine giver et eksempel på kodeskift forårsaget af manglende ordfør-
råd, og evaluerer efterfølgende (i linje 6) denne praksis som ”underlig”.
Senere i samme interview fortæller Birgit om en jobannonce, hun har
fået kritik for, fordi den blandede engelsk og dansk. Meget apropos
kodeskifter Kirsten til engelsk midt i den samtale, eller sådan bliver det
i hvert fald opfattet af de andre:

- 1 BIRGIT: alle overskrifterne var på engelsk men [indholdet]
2 KIRSTEN: [mm]
3 BIRGIT: [på øh]
4 KIRSTEN: [var på dansk]
5 BIRGIT: på ansøgningen er på dansk ik
6 KIRSTEN: det er så fordi systemet giver per default de
7 der engelske ud-
8 LAURA: per default
9 KIRSTEN: [undskyld]
10 LAURA: [der var en]
11 ALLE: [(latter)]
12 KIRSTEN: men det er jo fordi jeg er jo vant til at snakke
13 ITsk
14 ALLE: (latter)

Da Kirsten siger ”per default” (med tryk på ’de’) i linje 6, behandler
Laura det som et kodeskift. I linje 8 afbryder Laura Kirsten med sin
gentagelse af frasen, hvilket får Kirsten til at undskylde, formodentlig
for at have kodeskiftet. I linje 11 bryder hele gruppen ud i latter, og
Kirsten forklarer, at hun kun kodeskifter, fordi hun er vant til at tale
”ITsk”, altså fordi hun til hverdag færdes i en gruppe, hvor kodeskift
til engelsk faktisk er normen, altså hvor kodeskift er accepteret⁴. Både
Lauras afbrydelse og Kirstens undskyldning tydeliggør, at der er tale
om et brud på en norm. Den omstændighed, at Kirsten føler behov
for at forklare sin brug af en engelsk term med sin forbindelse til IT-
verdenen, bekræfter yderligere, at en norm er blevet brudt, nemlig nor-
men om, at man ikke kodeskifter inde i en sætning.

Også i de etnografiske interviews markerer informanterne deres egne kodeskift som normbrud, fx ved metakommentarer, latter eller oversættelser:

og det er så det man kalder proceedings fra et symposium
der på godt dansk

(Hans, dansk marketingmedarbejder)

kigger vi på at lave mi- øh kommunikation øh på miljø og
arbejdsmiljø altså det vi kalder site rapporter øhm som øh
som fortæller noget om vores øhm (pause) ja så har vi det
der med det engelske igen (latter) som fortæller noget om
vores performance (latter) om hvordan vi har vi har vores
præstationer i årets løb

(Birgit, dansk arbejdsmiljømedarbejder)

Hans kommenterer sin egen brug af et engelsk ord ('der på godt dansk'), mens Birgit efter brugen af 'site rapporter' først tøver ('øhm som øh som fortæller noget om vores øhm (pause)'), dernæst kommenterer ('ja så har vi det der med det engelske igen') og så griner. Da hun i sætningen efter igen bruger et engelsk ord, markerer hun det igen med latter og med en oversættelse ('vores præstationer'). Disse markeringer indikerer, at kodeskift inden for sætningsgrænsen er et markeret valg, i hvert fald i denne kontekst (en interviewsituation) og for denne gruppe af medarbejdere (danskere der behersker engelsk).

Normer for sprogvalg: vi taler dansk, medmindre der er en god grund til ikke at gøre det!

En anden meget tydelig norm på Lundbeck handler om, hvornår dansk skal bruges, og hvornår engelsk skal bruges. Mange medarbejdere bruger både dansk og engelsk i løbet af en arbejdsdag, og som det ses i disse citater, er der en udbredt norm for, hvornår man vælger hvad:

<engelsk> bruger vi jo i virkeligheden kun når vi taler
med udlændinge eller skriver til og med udlændinge

(Bent, dansk arbejdsmiljømedarbejder)

altså du bør jo altid gøre det <skifte til engelsk> hvis der kommer en person til stede der ikke forstår dansk ellers så er man jo uhøflig

(Laura, dansk sekretær)

du taler engelsk til dem der ikke kan forstå dansk

(Julie, dansk forskningsmedarbejder)

Der ligger flere ting i denne norm. For det første, så afhænger sprogvalg af, hvem man taler med. Det er altså ifølge normen modtagerens sproglige kompetencer, der afgør sproget. For det andet, så bruger man dansk, medmindre der er en god grund til ikke at gøre det. Dansk er standardsproget på Lundbeck, det er det umarkerede valg. Og for det tredje, så er det engelsk, man bruger, hvis der er nogen, der ikke forstår dansk, og ikke et andet sprog. Engelsk konstrueres som det eneste mulige valg for kommunikation med ikke-dansktalende, og som en mulighed, der kun er aktuel, hvis man ikke kan bruge dansk.

Når det er modtagerens sproglige kompetencer, der afgør sproget, bliver det interessant at se nærmere på, hvilke typer af modtagere, der er tale om, og det er her Bells fire typer af modtagere kommer ind. Den direkte modtager, den man taler eller skriver til, har stor betydning for sproget. Det er den direkte modtager, man i første omgang orienterer sig mod. Hvis man følger normen, betyder det, at det kan være nødvendigt at skifte sprog midt i en samtale eller midt i en sætning, hvis gruppen af direkte modtagere ændrer sig, som Hans, en dansk medarbejder i marketingafdelingen, her fortæller:

Peter kom til et møde inde i mødelokalet og det lagde jeg ikke engang selv mærke til og så slog jeg over fra dansk til engelsk midt i en sætning

Peter er en af afdelingens internationale medarbejdere, og selvom han kan en del dansk, foretrækker han engelsk til møder. For Hans betyder det, at han skifter til engelsk, når Peter kommer ind i lokalet, hvor der

ellers kun var danskere til stede. Ifølge Hans sker skiftet til engelsk så selvfølgelig, at han ikke engang selv lægger mærke til det.

I situationer hvor man kommunikerer til mange modtagere, og hvor man måske ikke kender hver enkelt og deres sproglige kompetencer, fx i en e-mail til en stor gruppe af medarbejdere eller på et møde med mange deltagere, indikerer normen, at man bruger engelsk. Man bør vælge engelsk, hvis der blandt modtagerne er blot én, der ikke kan dansk, eller som ikke kan nok dansk (eller hvis man tror, at der måske kan være det). Igen kan vi se normen tydeligt, når den bliver brudt. Det følgende eksempel er et notat fra min feltdagbog fra en dag, hvor jeg observerede en tysk forsker:

Andreas viser mig en e-mailkæde: den starter på dansk, efter at Andreas har gjort opmærksom på, at han ikke forstår det hele, skifter den til engelsk (inkl. "Andreas sorry about the danish"), nu er den seneste mail imidlertid på dansk, hvilket giver Andreas nogle problemer.

Ifølge normen for sprogvalg bør e-mails skrives på engelsk, hvis der er bare en ikke-dansktalende blandt modtagerne. Her bliver normen brudt, da Andreas modtager en e-mail på dansk. Da han gør opmærksom på, at han ikke forstår indholdet, sker der to ting, der bekræfter tilstedeværelsen af normen om at bruge engelsk til ikke-dansktalende. For det første skifter sproget til engelsk, og for det andet undskylder afsenderen for sit valg af dansk. Med begge handlinger anerkender afsenderen således den eksisterende norm og sit eget brud på den: han skulle have valgt engelsk, eftersom mindst en af modtageren ikke forstod nok dansk til at forstå indholdet.

Det er dog ikke kun de direkte modtagere, der har indflydelse på sprogvalget. *Auditors* og *overhearers*, altså fx de andre ved bordet til frokosten eller dem, der sidder i den anden ende af kontoret, spiller også en rolle, som Laura også nævner i citatet ovenfor. En dag udspillede følgende situation sig i kantinen:

Jeg mødte Lajla og William <som ikke taler dansk> i kantinen, hvor de sad sammen med én fra en anden afdeling og

drak kaffe. Vi talte engelsk, men da Lajla henvendte sig direkte til mig, skiftede hun til dansk, efterhånden som det blev klart, at de andre to snakkede om noget andet.

Da det blev klart, at de andre to deltagere ikke længere hørte efter, og derfor ikke kunne betragtes som *auditors*, skiftede Lajla til dansk. Sproget skifter altså ikke kun, når den direkte modtager ændrer sig, men også, når gruppen af tilhørere ændrer sig.

Der er yderligere én vigtig type af modtagere. I mine data er der faktisk eksempler på, at engelsk bruges til kommunikation blandt danskere, fx i e-mails, der kun er sendt til danske modtagere, eller i PowerPoint-slides, der vises på et møde med udelukkende danske deltagere. Selvom normen er, at engelsk kun bruges, når der er modtagere, der ikke forstår dansk, er der imidlertid ikke tale om et brud på normen i disse tilfælde. Det er derimod nødvendigt at udvide det teoretiske apparat for at forstå disse sprogvalg og normerne bag. Ud over Bells fire kategorier af modtagere, har afsendere nemlig en yderligere type modtagere i tankerne, når de foretager et sprogvalg, nemlig *fremtidige* modtagere. Disse potentielle modtagere inkluderes i overvejelserne omkring sprogvalg, fx når man skriver en e-mail, der måske på et tidspunkt skal videresendes til flere, eller når man laver PowerPoint-slides, der måske engang skal genbruges. Fordi man ikke ved, hvem disse fremtidige modtagere er, helgarderer man sig ved at bruge engelsk fra starten (ud fra normen om, at man vælger engelsk, hvis der *potentielt* er ikke-dansktalende blandt modtagerne), også selvom det resulterer i kommunikation blandt danskere på engelsk eller blandt to tyskere på engelsk som i ét eksempel fra mine observationer.

ENGELSK SOM KONCERNSPROG: DOMÆNETAB FOR DANSK?

Som nævnt indledningsvist er brugen af engelsk som koncernsprog i visse større danske virksomheder blevet kædet sammen med en frygt for domænetab for dansk inden for erhvervslivet. Og når det så viser sig, at danskere sender e-mails til hinanden på engelsk, kunne man umiddelbart tænke, at frygten er reel. Det generelle billede i den undersøgte virksomhed er dog, at dansk står stærkt. Dansk fravælges ikke til

fordel for engelsk i kommunikation blandt danskere. Dansk fravælges derimod til fordel for engelsk i de situationer, hvor dansk slet ikke er en mulighed, nemlig med modtagere, der ikke kan (nok) dansk. Når engelsk bruges i e-mails blandt danskere, er det nødvendigt at se modtagergruppen som bestående ikke bare af den direkte (danske) modtager, men også af potentielle fremtidige modtagere, som meget vel kan være ikke-dansktalende. Der er således ikke grund til at antage, at brugen af engelsk som koncernsprog betyder, at engelsk bruges *i stedet for* dansk. Engelsk har ikke overtaget områder, hvor dansk før blev brugt; derimod bruges engelsk der, hvor dansk ikke slår til, nemlig til at kommunikere med medarbejdere, som ikke kan dansk, eller som ikke kan nok dansk.

Noget har ændret sig, men det er som sådan ikke sprogvalget. Konteksten har ændret sig, således at der i takt med den stigende internationalisering i virksomheden er blevet flere og hyppigere situationer, hvor danskere kommunikerer med ikke-dansktalende, og de situationer foregår typisk på engelsk. Pointen er altså, at man aldrig har brugt dansk til den type interaktioner, og at dansk således ikke bliver fravalgt til fordel for engelsk. Implicit i normen om at dansk bruges med dansktalende og engelsk i alle andre tilfælde, er også en norm om at det er engelsk og ikke andre sprog, der fungerer som lingua franca i virksomheden. Hvis engelsk bruges i stedet for noget, er det således ikke dansk, men andre fremmedsprog.

Ovenstående analyser viser endvidere, at domænebegrebet ikke er i stand til at indfange det komplekse samspil mellem dansk og engelsk på en international arbejdsplads i Danmark. Det er ikke et spørgsmål om dansk *eller* engelsk, derimod bruges *både* dansk *og* engelsk.⁵ Domænebegrebet må altså vige pladsen til fordel for et mere dynamisk syn på brugen af engelsk i Danmark og på samspillet mellem det lokale og det internationale. Mine resultater viser også, at parallelsproglighedsbegrebet heller ikke har det store forklaringspotentiale. Når man taler om dansk og engelsk som parallelle sprog, udviskes betydningen af sproglige kompetencer, et forhold vi ser ovenfor spiller en vigtig rolle i forhold til sprogvvalg. Preisler (2009) foreslår, at vi i stedet anskuer forholdet mellem dansk og engelsk som komplementært. I hans udlægning komplementerer dansk og engelsk hinanden på den måde, at engelsk

bruges, når ikke alle forstår dansk, mens dansk bruges, når alle forstår dansk. Det lykkes her Preisler at bevæge sig væk fra den konkurrence-metafor, der ligger bag domænetabsbegrebet, og han undgår ligeledes de faldgruber, der følger med brugen af parallelsproglighedsbegrebet. Ydermere får sproglige kompetencer lov til at spille den rolle i teorien, som mine data viser, at de rent faktisk gør i de sproglige normer i virksomheden. Problemet opstår, når vi bevæger os fra normer og over imod praksis. Det antydes i flere af ovennævnte eksempler (og er meget tydeligt i sprogvalgsanalysen i den fulde undersøgelse (Lønsmann 2011)), at mens normerne er klare og tydelige, er sprogbrug i praksis mere komplekst. Danskere bruger ikke altid engelsk med ikke-dansktalende, og ikke altid dansk med danskere. Forholdet mellem dansk og engelsk er altså i praksis langt mere fragmentarisk og dynamisk, end komplementaritetsbegrebet kan rumme.

Når engelsk indføres som concernsprog, uden at tiltaget ledsages af nogen retningslinjer, opstår der forskellige fortolkninger og forventninger blandt medarbejderne. Hvor nogle medarbejdere ser engelsk som det foretrukne fremmedsprog, der kun bruges, når det er nødvendigt, det vil sige, når nogen i forsamlingen ikke kan dansk, har andre, typisk internationale medarbejdere, en forventning om, at engelsk bruges til al arbejdsrelateret kommunikation. Disse forskelligartede forventninger fører nødvendigvis til skuffelser og frustration for nogle medarbejdere. Selv uden sproglige retningslinjer har medarbejderne dog en række sproglige normer at støtte sig til. Normerne på Lundbeck inkluderer en monolingval norm, der konstruerer kodeskift inden for sætningsgrænsen som et brud på normen, og en norm for sprogvalg, der konstruerer dansk som det foretrukne sprog på arbejdspladsen og engelsk som eneste mulige sprog med kolleger, der ikke kan dansk. De sproglige normer i virksomheden positionerer således både dansk og engelsk som centrale i virksomheden, hvorimod andre sprog helt forsvinder fra billedet.

Dorte Lønsmann

Department of International Business Communication

Copenhagen Business School

dl.ibc@cbs.dk

NOTER

- 1 25 % af medlemmerne af Dansk Industri ifølge en undersøgelse fra 2007 (Pedersen og Holm 2007).
- 2 For en diskussion af de sociale konsekvenser af den sproglige og uddannelsesmæssige diversitet på en arbejdsplads med engelsk som koncernsprog, se Lønsmann (under udgivelse).
- 3 Alle navne er pseudonymer.
- 4 IT-afdelingen udgør en undtagelse fra den generelle norm i virksomheden. Dansk med kodeskift til engelsk er her både en ofte observeret praksis og den norm, der kommer til udtryk i interviewmaterialet.
- 5 En svensk undersøgelse fra et andet område, der er ramt af kraftig internationalisering, nemlig universitetsundervisning, viser også, at det lokale sprog fortsat spiller en rolle, selvom engelsk på papiret er undervisningssproget (Söderlundh 2012).

LITTERATUR

- Bell, Allan (1984) "Language style as audience design". *Language in Society* 13. 145-204.
- Bell, Allan (2001) "Back in style: Re-working audience design". Penelope Eckert og John R. Rickford (red.). *Style and sociolinguistic variation*. Cambridge: Cambridge University Press. 139-169.
- Blommaert, Jan (2005) *Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blommaert, Jan (2006) "Language ideology". Keith Brown (red.) *Encyclopedia of language and linguistics. Second edition vol. 6*. Oxford: Elsevier. 510-522.
- Blommaert, Jan and Dong Jie (2010) *Ethnographic fieldwork. A beginner's guide*. Bristol: Multilingual Matters.
- Czarniawska, Barbara (2012) "Organization theory meets anthropology: A story of an encounter". *Journal of Business Anthropology* 1(1). 118-140.
- Dansk Sprognævn (2003) *Danske Sprognævns forslag til retningslinjer for en dansk sprogpolitik*. <http://www.dsn.dk/arkiv/nfs/2003-2.htm#retningslinjer> (27/11-12).
- Davidsen-Nielsen, Niels (2008) "Parallelsprogighed – begrebets oprindelse". http://cip.ku.dk/om_parallelsprogighed/oversigtsartikler_om_parallelsprogighed/parallelsprogighed_begrebets_oprindelse/ (27/11-12).
- Davidsen-Nielsen, Niels, Erik Hansen og Pia Jarvad (red.) (1999) *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question*. København: Gyldendal.
- Ejsing, Jens (2009) "Sprognævn: Virksomheder skal have sprogregnskaber". *Berlingske Tidende* 11. april. 14.
- Gafaranga, Joseph og Maria-Carme Torras i Calvo (2001) "Language versus medium in the study of bilingual conversation". *International Journal of Bilingualism* 5(2). 195– 219.
- Garfinkel, Harold (1967) *Studies in ethnomethodology*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Giles, Howard og Nikolas Coupland (1991) *Language: Contexts and consequences*. Pacific Grove: Brooks/Cole.
- Haberland, Hartmut (2005) "Domains and domain loss". Bent Preisler, Anne Fabricius, Hartmut Haberland, Susanne Kjaerbeck og Karen Risager (red.). *The consequences of mobility: linguistic and sociocultural contact zones*. Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet. 227-237.
- Harder, Peter (2008) "Hvad er parallelsprogighed?" http://cip.ku.dk/om_parallelsprogighed/oversigtsartikler_om_parallelsprogighed/hvad_er_parallelsprogighed/ (27/11-12).
- Hymes, Dell (1972) "Models of interaction of language and social life". John J. Gumperz og Dell Hymes (red.). *Directions in sociolinguistics. The ethnography of communi-*

- cation. New York: Holt, Rinehart and Winston. 35-71.
- Hymes, Dell (2010(1963)) "A perspective for linguistic anthropology". *Journal of Sociolinguistics* 14(5). 569-580.
- Jarvad, Pia (2001) *Det danske sprogs status i 1990'erne med særligt henblik på domænetab*. Dansk Sprognævns skrifter 32. København: Dansk Sprognævn.
- Kjærgaard, Anne (2010) *Sådan skriver vi – eller gør vi? – En undersøgelse af de tekstlige effekter af to sprogpoltiske projekter i Danmarks Domstole og Københavns Kommune og årsagerne til projekternes gennemslagskraft*. Ph.d.-afhandling, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.
- Kjærgaard, Anne (2011) "Nytter det? Om de tekstlige effekter af sprogpoltiske projekter i offentlige institutioner". *Nydanske Sprogstudier* 40. 90-116.
- Kulturministeriet (2003) *Sprog på spil - Et udspil til en dansk sprogpolitik*. København: Kulturministeriet.
- Kulturministeriet (2008) *Sprog til tiden - rapport fra sprogudvalget*. København: Kulturministeriet.
- Lønsmann, Dorte (2011) *English as a corporate language. Language choice and language ideologies in an international company in Denmark*. Ph.d.-afhandling, Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet.
- Lønsmann, Dorte (under udgivelse) "Linguistic diversity in the international workplace: language ideologies and processes of exclusion". *Multilingua* [special issue *Multilingualism at work*].
- Madsen, Mia (2009) "Der vil altid være brug for dansk". *Københavnstudier i Tosprogethed* 48.
- Marschan-Piekkari, Rebecca, Denice Welch og Lawrence Welch (1999a) "Adopting a common corporate language: HRM implications". *The International Journal of Human Resource Management* 10(3). 377-390.
- Marschan-Piekkari, Rebecca, Denice Welch og Lawrence Welch (1999b) "In the shadow: the impact of language on structure, power and communication in the multinational". *International Business Review* 8. 421-40.
- Myers-Scotton, Carol (1993) *Social motivations for codeswitching: evidence from Africa*. Oxford: Clarendon Press.
- Pedersen, Kaare og Gordon Trier Holm (2007) "Danske virksomheder taler engelsk". *DI Business* 34. 1.
- Preisler, Bent (2005) "Deconstructing 'the domain of science' as a sociolinguistic entity in EFL societies: The relationship between English and Danish in higher education and research". Bent Preisler, Anne Fabricius, Hartmut Haberland,

- Susanne Kjaerbeck og Karen Risager (red.). *The consequences of mobility: linguistic and sociocultural contact zones*. Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet. 238-248.
- Preisler, Bent (2009) "Complementary languages: The national language and English as working languages in European universities". Peter Harder (red.) *Angles on the English-Speaking World: English in Denmark: Language Policy, Internationalization and University Teaching*. København: Museum Tusculanum. 10-28.
- Silverstein, Michael (2003) "Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life". *Language and Communication* 23. 193-229.
- Söderlundh, Hedda (2012) "Global policies and local norms: sociolinguistic awareness and language choice at an international university". *International Journal of the Sociology of Language* 216. 87-109.
- Spradley, James (1979) *The ethnographic interview*. Belmont, California: Wadsworth.
- Spradley, James (1980) *Participant observation*. Belmont, California: Wadsworth.
- Strauss, Anselm og Juliet Corbin (1998) *Basics of qualitative research. Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park: Sage.
- Welch, Denise, Lawrence Welch og Rebecca Piekkari (2005) "Speaking in tongues: the importance of language in international management processes". *International Studies of Management & Organization* 35(1). 10-27.
- Wenger, Etienne (1998) *Communities of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

APPENDIX 1

Transskriptionskonventioner for fokusgruppeinterview

[derfor] overlap

(griner) kommentarer sat ind af forfatteren

<IT-afdelingen> pseudonymer og forklaringer sat ind
af forfatteren

eng- afbrydelse